

Ben Fine

Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu'nda (SOAS) iktisat profesörüdür. *Labour Market Theory: a Constructive Reassessment* (Londra: Routledge, 1998), *Sosyal Sermaye Sosyal Bilime Karşı: Bin Yılın Eşiğinde Ekonomi Politik ve Sosyal Bilimler* (Yordam Kitap, 2008), *The World of Consumption: The Material and Cultural Revisited* (Londra: Routledge, 2002) eserlerinden bazılarıdır.

Alfredo Saad-Filho

Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu (SOAS) Kalkınma Ekonomi Politikği Bölümü'nde öğretim üyesidir. *Marx'ın Değeri* (Yordam Kitap, 2006) adlı çalışmanın yazarı olan Saad-Filho, *Kapitalizme Reddiye: Marksist Bir Giriş* (Yordam Kitap, 2007) ve *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki* (Yordam Kitap, 2008) adlı kitapları yayına hazırlamıştır.

Eserin orijinal adı:

Marx's Capital

(Pluto Press, Dördüncü Basım: 2004;

Beşinci Basım: 2010)

MARX'IN KAPİTAL'I

Ben Fine ve Alfredo Saad-Filho

İngilizceden Çeviren:
Nail Satlıgan

Yordam Kitap: 51 ✦ **Marx'ın Kapital'i** ✦ Ben Fine ve Alfredo Saad-Filho

ISBN 978-9944-122-41-2 ✦ *İngilizceden Çeviren:* Nail Satlıgan

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç ✦ *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner

Birinci Basım: Eylül 2008 ✦ *İkinci Basım:* Nisan 2012

Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan

© Ben Fine ve Alfredo Saad-Filho, 2004-2010; © Yordam Kitap, 2006-2011

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)

Çatalçeşme Sokağı No: 19 Kat: 3 Çağaloğlu 34110 İstanbul

T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com

E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 12027)

Baha İş Merkezi

Haramidere - İstanbul

Tel: 0212 412 17 77

iktisat

MARX'IN KAPİTAL'I

Kitabımdaki en canalcı noktalar şunlar: 1) Kullanım-değeri ya da değişim-değeriyle ifade edilmesine göre **emeğin ikili karakteri ...** 2) **Artı-değerin**, kâr, faiz, rant, vb. gibi özel biçimlerinden **bağımsız** olarak tahlili.

Marx'tan Engels'e, *Seçme Yazışmalar*,
C I, 93. mektup, Sol Yayınları, Ankara, 1995.

Modern toplumdaki sınıfların ya da bunlar arasındaki savaşımın varlığını keşfetmiş olma onuru bana ait değildir. Burjuva tarihçileri bu sınıf savaşımının tarihsel gelişimini, burjuva iktisatçılar da sınıfların ekonomik anatomisini benden çok önce açıklamışlardır. Benim yeni olarak yaptığım: 1) **Sınıfların varlığının** ancak **üretimin gelişimindeki belirli tarihsel evrelere** bağlı olduğunu; 2) Sınıf savaşımının zorunlu olarak **proletarya diktatörlüğüne** vardığını; 3) Bu diktatörlüğün kendisinin **bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına** ve **sınıfsız bir topluma** geçişten başka bir şey olmadığını tanıtlamak olmuştur.

Marx'tan J. Weydemeyer'e,
Karl Marx ve Friedrich Engels, *Seçme Yapıtlar*,
C I, Sol Yayınları, Ankara, 1976, s. 637.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜRLER	13
DÖRDÜNCÜ BASIMA ÖN SÖZ	15
1	
TARİH VE YÖNTEM	19
Marx'ın Felsefesi	19
Yöntem	23
Marx'ın İktisadı	26
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	29
2	
META ÜRETİMİ	31
Emek-Değer Teorisi	32
Emek ve Emek Gücü	38
Metaların Fetişizmi	41
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	45
3	
SERMAYE VE SÖMÜRÜ	47
Mübadale	47
Sermaye	49
Artık Değer ve Sömürü	52
Mutlak ve Görelî Artık Değer	56
Makineler ve Teknik Değişme	59
Üretici Olan ve Olmayan Emek	61
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	62

4		
SANAYİ SERMAYESİ DEVRESİ	65	
Parasal Sermaye Devresi	65	
Bir Bütün Olarak Devre	67	
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	73	
5		
İKTİSADİ YENİDEN ÜRETİM	74	
Basit Yeniden Üretim	74	
Genişletilmiş Yeniden Üretim	76	
Toplumsal Yeniden Üretim	82	
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	84	
6		
SERMAYE BİRİKİMİ	86	
İlk Birikim	87	
Kapitalist Üretimin Gelişmesi	91	
Rekabet ve Sermaye Birikimi	94	
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	98	
7		
KAPİTALİZM VE BUNALIM	100	
Marx'ın Birikim ve Bunalım Teorisi	100	
Bunalım Olanaklılıkları	102	
Birikim, Bunalım ve Proletaryanın Gelişmesi	106	
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	110	
8		
SERMAYE BİLEŞİMLERİ	112	
Sermayenin Teknik Bileşimi	112	
Organik Bileşim ve Değer Bileşimi	114	
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	117	

9

AZALAN KÂR ORANI	118
Argümanın Özeti	119
Başlı Başına Yasa ve Karşı Koyucu Eğilimler	120
Yasanın İç Çelişkileri	123
Yasanın Ampirik İçermeleri	124
KOAERY ve Bunalım Teorisi	126
Okishio'ya Bir Cevap	129
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	132

10

DÖNÜŞÜM SORUNU	133
Değerlerden Üretim Fiyatlarına	135
Marx'ın Dönüşümü ve Onu Eleştirenler	137
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	140

11

TÜCCAR SERMAYESİ	142
Marx'ın Tüccar Sermayesi Kategorisi	142
Tadil Edilmiş Üretim Fiyatları	144
Daha Karmaşık Bir Düzeyde Tüccar Sermayesi	145
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	147

12

BANKACILIK SERMAYESİ VE FAİZ TEORİSİ	148
Faiz Getiren Sermaye	149
Para-Sermaye ve Mali Sistem	150
Bir İktisadi Kategori Olarak Faiz	153
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	157

13

MARX'IN TARIMSAL RANT TEORİSİ	158
Farklılık Rantı 1	160
Farklılık Rantı 2	162
Mutlak Rant	165
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	168

14

SONUÇ: MARKSİZM VE YİRMİ BİRİNCİ YÜZYIL	170
Sınıf	171
Devlet ve Küreselleşme	174
Sermayenin Çevresi	177
Sosyalizm	179
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	183

15

FINANSALLAŞMA, NEOLİBERALİZM VE BUNALIM	185
Neoliberalizm ve Bunalım	189
Bunalım Karşısında Marksizm	191
Bunalım ve Sınıf Mücadelesi	194
Tartışma Konuları ve Tamamlayıcı Okuma Önerileri	197

KAYNAKÇA	199
----------------	-----

DİZİN	207
-------------	-----

TEŐEKKÖRLER

Kitap, ilk kez, Londra Üniversitesi'ne bağlı Birkbeck College'da verilen "Marksist İktisat" ve "Gelir ve Servet Bölüşümü" derslerinden hareketle hazırlandı. Bu dersleri verenlere ve onlara devam edenlere teşekkürler. Bob Rae ile Simon Mohun, birinci basımın ilk versiyonlarını okuyarak, metne dâhil edilen birçok öneride bulundular. O zamandan beri, basımlar birbirini izledikçe, metnin iyileştirilmesine katkıda bulunanlar çok oldu.

Alfredo Saad-Filho, bu el yazmasının hazırlanışı sırasındaki desteklerinden dolayı Rita ile Kamayuri'ye müteşekkirdir.

DÖRDÜNCÜ BASIMA ÖN SÖZ

Bu kitap, ilk kez 1970'lerin başlarında yazılmış olup çok büyük ölçüde zamanının bir ürünüydü. O sırada Britanya'da ve başka yerlerde, "soğuk savaş" kisvesi altında şiddetli baskıyla geçen yılların ardından, Marx'ın ekonomi politiğine olan ilgide bir uyanış görülüyordu. Bu ilgi, dünyayı kasıp kavuran sol hareketlerden, kapitalist dünya ekonomisindeki belirgin gerileyişten ve geleneksel teorinin savaş sonrası "patlama"nın çöküşüyle ilgili açıklamalarının reddedilişinden beslenerek arttı. O zamandan beri çok şey değişti. Bu kitabın birbirini izleyen basımları da, ekonomi politiğin kaderindeki iniş çıkışları kendilerince yansıttı.

Bir önceki basım yayımlanalı yıllar oldu. Ama bu dördüncü basımı piyasaya sürmenin, mevcudun tükenişinden daha derinde yatan sebepleri var. Yeni basım, genel olarak ekonomi politikte, özel olarak da Marksist ekonomi politikte bir canlanışı önceliyor ve umarım ki kendince ona katkıda bulunuyor. Bu iyimserliğin dayandığı bir dizi etken var.

Birinci olarak, ana yolcu (mainstream) iktisadın, heterodoks yaklaşımları, matematiksel ve istatistiki sağlamlık sınavlarından geçemedikleri gerekçesiyle kale almayarak disiplin üzerindeki hoşgörüsüz pençesini daha da sıkılmış olmasına karşılık, Ortodoksluğun yarattığı hoşnutsuzluğun işaretleri artıyor. İktisadı ve öteki toplumsal bilimleri öğrenenler arasında alternatif arayışı güçleniyor.

İkinci olarak, geçen yirmi yıl içinde, toplumsal bilimlerin hepsini kapsayan düşünsel gündemleri saptamakta postmodernizm ile neoliberalizmin kurmuş olduğu üstünlüğün ardından bunların teori ve pratikteki en ölçsüz aşırılıklarına karşı artık bir tepki oluşmuş durumda. Eleştirici düşünce, çağdaş kapitalizmin doğasını anlamaya yöneldi. Geçen on yıl içinde küreselleşme ve sosyal sermaye gibi kavramların ortaya çıkışı bu yönelişin en dikkate değer yansımasıdır. Kaçınılmaz olarak sonuç, ekonomi sorununun iktisat disiplininin kendisi dışında gündeme getirilmesi ve ekonomi politikten yol göstericilik beklenmesi oluyor.

Üçüncü olarak, savaş sonrası patlamanın çöküşünü izleyen uzun görelî durgunluk dönemi ve postmodernizm ile neoliberalizmin yükselişi, aykırı bir etki yaratarak, kapitalist ekonomide işlerin, gevşek bir temel üzerinde olsa bile eskisi gibi yürüdüğü algılamasını mümkün kıldı. Geçen on yıl içinde patlak veren mali bunalımlar, bu bakış açısını çürüterek, finansın oynamakta olduğu son derece seçkin rolü öne çıkardı. Finans ile sanayi ya da daha genel olarak ekonominin geri kalan bölümü arasındaki sistemik ilişkilerin ekonomi politik alanında seçkin bir yer işgal etmesi gerekir.

Dördüncü olarak, maddî gelişmeler de ekonomi politiğin lehine işliyor. Bunlar arasında şunları sayabiliriz: Özellikle küresel ısınma yoluyla meydana gelen çevre bozulması ile kapitalizm arasında yakın bir ilişki olduğunun gittikçe daha çok kavranışı; Sovyetler Birliği'nin çökmesine karşılık, kapitalizmin kendi dar çerçevesi içinde bile ilerici bir alternatif sunmadığının farkına varılması; ve terörizmle mücadele ya da insan haklarının sağlanması adı altında yürütölseler bile, olsa olsa emperyal diye tarif edilebilecek savaşların patlak verışı.

Son ve önemli olarak, neoliberalizmin "Alternatif yok." (TINA; there is no alternative) şiarının karşısına şimdi sözüm

ona Üçüncü Yol'un "Başka alternatif yok." (TINOA; there is no other alternative) şiarı çıkarıldı. Kapitalizm sınırları içerisinde reformcu bir siyaset arayışı içinde olanlar için hâlâ çekici olsa da Üçüncü Yolculuk, ideolojide ve fiiliyatta şimdiden lekelendi. Sosyalizmin her zamankinden fazla savunulması gerekiyor. Bu savunma ise, gerek kapitalizm eleştirisi gerek alternatiflerin potansiyeline tuttuğu ışık bakımından ekonomi politikten vazgeçemez.

Bu sorunların her biri bu yeni basımda şu ya da bu ölçüde yeniden ele alınıyor. Ama bu kitabın ana amacı aynı kaldı: Marx'ın ekonomi politiğinin, onun fikirlerinin karmaşıklığının izin verdiği kadar basit ve özlü bir sergilenişini sunmak. Kısa olma zorunluluğundan ötürü argümanlar, özetlenmiş olmakla birlikte basitliğini koruyor; gene de malzemenin bir kısmı, özellikle sondaki bölümler özenli bir okumayı gerekli kılacaktır. Gerek Marx'ın kendi ekonomi politiğinden alınan gerek onun çağdaş önemini yansıtan yeni konuların eklenmesiyle metnin boyunun artmış, 25 000 kelimelik ilk uzunluğunun iki katına çıkmış olması şaşırtıcı sayılmamalıdır. Öteki eklemeler arasında, her bölümde tartışma konularına dikkat çekilmesi ve bunlara uygun düşen tamamlayıcı okuma önerilerine yer verilmesi sayılabilir. Bunlar, daha bilimsel metinlere ilgi duyanlara yol gösterecektir. Üzülerek söyleyeyim ki bunlar, şimdiki basımın öncükilerin basitliğinden çok şey yitirmesine yol açtı. Ancak okunuşu kolaylaştırmak için dipnot ve kaynaklar bu kez de çıkarıldı. Marx'ın ekonomi politiğinin Ortodoks iktisattan nerelerde ayrıldığına zaman zaman yapılan göndermeler, bu (umulur ki önemsiz) güçlüğü artırıyor, iktisatçı olmayanları biraz zorluyor olabilir. Ama umuyorum ki bu tür güçlükler, gerektiğinde göz ardı edilir; olmazsa, telafi edici içgörüler sağlar.

Dördüncü basım için Alfredo Saad-Filho ortak yazar olarak bana katıldı. Bu katılım, eski basımlardan kalma metni tazelemek ve Alfredo'nun değer teorisine yaptığı önemli katkıyı yeni bir boyut olarak metne eklemek içindi. Kendisiyle yakın bir düşünsel ilişkiyi yıllarca sürdürerek, kitabın bu yeni basımında yansıdığı biçimiyle Marx'ın ekonomi politiği konusunda karşılıklı ve ortak bir anlayış geliştirdik. Marksist iktisadi ciddi bir şekilde inceleyip öğrenmenin olağanüstü zorlaştığı bir dönemde, bunu yapmaya devam edenlere teşekkür etmek, onları cesaretlendirmek istiyoruz.

Ben Fine

2003 Temmuz